

De Spirituele Sociëteit Zeeland

Platform voor Spirituele Bewustzijnsvorming

Verslag van de lezing

DE EVOLUTIE VAN DE LIEFDE

door

Lisette Thooft

gehouden op zondag 16 mei 2010
in hotel Arneville, Middelburg

De Spirituele Sociëteit Zeeland

voorzitter: Maarten Anthonise, tel. 06 22694304, e-mail: manthon@hz.nl

secretariaat: Ton Groen, Coxstraat 17, 4421 DC Kapelle, tel. 0113-343476, e-mail: secretariaat@spirsoczld.nl

fin. admin.: Dick Samson, tel. 0115 617499; e-mail: dicksamson@spirsoczld.nl;

Bankrekening nr. 9191729 t.n.v. De Spirituele Sociëteit Zeeland, Kapelle

website: www.spirsoczld.nl

Samenvatting

Veel mensen denken dat liefde al sinds mensenheugenis bestaat. Maar dat is niet helemaal correct. Liefde is iets dat zich ontwikkelt, dat evolueert, net als beschaving en vrede. Net zoals een baby nog niet in staat is tot onbaatzuchtigheid – hij zou sterven als hij zijn eigenbelang niet voorop zou stellen – zo was de mensheid in de prehistorie nog niet in staat tot liefde. Hoe kon die bijzondere menselijke kwaliteit zich ontwikkelen? En hoe nu verder? Lisette Thooft schetst de gang van de historie aan de hand van mythen: de draak die overwonnen werd, de robot die nu onze grote culturele vijand is.

Lisette Thooft (1953) is publiciste, freelance journaliste voor diverse tijdschriften zoals Happinez, en redacteur van VolZin, 'tijdschrift voor zinvol leven'. www.lisettethooft.nl

De voorzitter van De Spirituele Sociëteit Zeeland, Maarten Anthonise, heet Lisette Thooft van harte welkom.

Dit verslag is in twee gedeeltes. Het eerste deel, paginas 4/10, is Lisette Thooft's samenvatting van de lezing die zij beschikbaar heeft gesteld voor het verslag. Het tweede deel, paginas 11/14 is het vraag en antwoord gedeelte van de lezing.

DE EVOLUTIE VAN DE LIEFDE

door

Lisette Thooft

De evolutietheorie van Darwin is, zoals u weet, het heersende wetenschappelijke beeld. Elk levend wezen wordt gedreven door twee driften, de voortplantingsdrift en de overlevingsdrang, in die volgorde, en daardoor zijn alle soorten ontstaan die we nu kennen, inclusief de mens. Voor evolutiebiologen is liefde een probleem. Seks is te begrijpen, maar liefde niet. Seks betekent dat je je voortplant door je genen te vermengen met die van iemand anders, en dat blijkt heel goed te zijn voor de overleving van de soort. Dat weten we omdat er een bepaald type watervlo is, de *Daphnia pulex*, die zich op twee verschillende manieren voortplant, met seks en zonder seks, via een soort maagdelijke geboorte, of klonen, en zonder seks blijken er veel meer schadelijke mutaties te ontstaan in de volgende generaties dan met seks. Dus seks is nuttig voor het overleven en daarom is het logisch voor het wetenschappelijke brein. Typisch voor de manier waarop wetenschappers denken is de verklaring van de bioloog John Maynard-Smith: als je twee auto's hebt, van de ene is de motor kapot en van de andere de versnellingsbak, dan kun je het best de motor van de ene auto in de carrosserie van de ander zetten, dan heb je er tenminste één die rijdt.

Maar dan liefde. Liefde heet natuurlijk anders in de wetenschap, namelijk altruïsme. Als een individu een kans op voortplanting of overleven opgeeft voor een ander individu, is dat altruïsme. Over altruïsme breekt men zich het hoofd. Waarom zou iemand dat doen? Nou, bijvoorbeeld omdat het toch de kans vergroot dat jouw genen overleven. Er is een theorie, samengevat in de formule van Hamilton, waarbij je kunt berekenen hoe groot de kans is dat iemand zich altruïstisch gedraagt aan de hand van de familiebetrekkingen: hoe nauwer verwant, hoe groter de kans. Je geeft meer om en aan je kinderen dan aan je neven en nichten, enzovoort.

Toch is dat natuurlijk maar een deel van de verklaring. Er bestaat ook echt altruïsme, goed zijn voor vreemden. Een betrekkelijk nieuwe theorie, die van de *group selection*, probeert dit te verklaren. Een groep waarin altruïsten zitten, mensen die zichzelf opofferen voor anderen, overleeft beter dan een groep van alleen maar egoïsten. Je kunt dat zien aan de hand van proeven met kippen: de groep met alleen maar dominante types is na een paar generaties bijna vernietigd, de groep met zachtaardige types doet het prima tot in x generaties.

David Sloane Wilson schreef *Darwin's Cathedral* waarin hij probeert om het bestaan van religieuze groeperingen vanuit die *group selection* te verklaren. Dus bijvoorbeeld de calvinisten in Genève van de 16e eeuw: zij hadden succes dankzij hun strenge regels voor naastenliefde en zelfopoffering. Terwijl de lakse katholieken hun zieken lieten verkommeren en naar de bergen vluchtten als er een ziekte uitbrak, verzorgden de calvinisten hun zieken. Sommigen van hen raakten besmet en stierven ook, maar veel zieken werden beter door de goede verzorging en zo deed de groep als geheel het beter.

Tot zover de wetenschap. Ik hoop dat u zich een beetje verveeld heeft, want er ontbreekt natuurlijk iets in die verklaringen. Het uitgangspunt blijft zo plat als een dubbeltje: *the selfish gene*, de zelfzucht van het blinde gen dat zichzelf eeuwig in leven wil houden. Nergens om eigenlijk. Wat ontbreekt, is het wonder van de liefde.

Nu eerst nog een beetje geschiedenis. Dat wordt al iets spannender - hou vol, het gaat uiteindelijk om u zoals u daar zit, maar een korte terugblik is nuttig. We gaan naar de prehistorie, de babytijd van de mensheid.

Dat de mensheid als geheel ook een babytijd heeft gehad, en een peutertijd, een prepuberteit en een puberteit, is een betrekkelijk nieuw idee. Ongeveer net zo nieuw als de evolutietheorie. Maar dit idee is nog niet gangbaar. Er zijn zelfs mensen die er niets van geloven, die denken dat 'de mens' eeuwen geleden precies even ver ontwikkeld was als nu. Dat komt denk ik doordat we uit die oude tijden alleen berichten hebben overgehouden van uitzonderlijke individuen, genieën. Als je Socrates hoort spreken kun je denken dat de oude Grieken net zo ontwikkeld waren als wij. Shakespeare is ook nu nog een groot filosoof, een geniaal denker. Maar het verschil is natuurlijk dat dit soort mensen in hun tijd tot de eenzame uitzonderingen behoorden, een piepkleine elite van rijke, goedgevoede en hoog opgeleide individuen. Terwijl dat niveau van ontwikkeling nu op de werkvloer, bij wijze van spreken, bij iedereen aan te treffen is, in de massa.

Dat is de evolutie van de beschaving en het is ook de geschiedenis van de liefde. Aanvankelijk zijn het de goden in de mythologie die liefhebben, daarna worden het de farao's, keizers en koningen – en het volk leeft ondertussen als de beesten, uitsluitend gericht op voortplanting en overleving. Na de koningen komen de heldenverhalen in de Griekse oudheid: helden zijn half-mythisch, half menselijk. In de middeleeuwen raakten sommige ridders en jonkvrouwen zo ver ontwikkeld dat ze aan liefde gingen denken; dat was de tijd van de hoofse liefde. Daarna kreeg je legenden over heiligen en bijzondere mensen uit het volk. Toen kwamen de sprookjes, die gingen over gewone mensen, en die verhalen werden aan gewone mensen verteld. En nu is liefde er voor iedereen.

De liefde is als het ware uit de hoge hemel naar beneden gedaald en langs de hoge standen omlaag gesiepeld tot ze op de bodem van de maatschappelijke piramide is aangekomen en daar is ze nu, voor ons allemaal.

En die neergaande beweging van de liefde zelf is gepaard gegaan met een opgaande beweging van de mensheid als geheel; die groeide op van baby tot puber en nu tot een soort adolescent of jonge volwassene, denk ik.

In de babytijd van de mensheid was er alleen lust. Net zoals een baby alleen lust ervaart, lust en onlust: honger en verzadiging, kou en warmte, eenzaamheid en geborgenheid. Wij vinden baby's lief omdat ze zo schattig onze liefde accepteren, maar ze zijn natuurlijk zelf nog niet echt in staat tot liefde, tot altruïstische, opofferende liefde. Als ze dat zouden proberen zouden ze direct doodgaan. Mama is zo moe, ik laat haar slapen, ik huil maar even niet om melk zelfs al heb ik honger... Dat gaat niet werken.

Dus die prehistorische mens was ook zo'n lust type. We weten er niet veel van maar het vermoeden is dat er matriarchale of matrifocale samenlevingen waren. Kleine meisjes zijn iets voorlijker dan kleine jongetjes dus dat zal in de geschiedenis ook wel zo zijn geweest. Er zijn ook volksverhalen over, zoals een Noors verhaal dat God de vrouwen heel slim had geschapen en de mannen heel sterk, maar wel dom. De vrouwen bedachten alsmaar opdrachten voor de mannen en die renden zich suf, terwijl de vrouwen hekserig op hun gat zaten en de mannen uitlachten. Het werd onhoudbaar voor die arme mannen en toen heeft God een beetje slimheid uit de vrouw gehaald en in de man gezet. En een beetje fysieke kracht uit de man en in de vrouw. Daarna was de verhouding een stuk beter werkbaar.

Die prehistorische mensen hadden over de hele wereld vruchtbaarheidsreligies. Dat kun je bijvoorbeeld zien aan die beeldjes die gevonden zijn, zoals de Venus van Willendorf. Er zijn talloze van dat soort beeldjes gevonden, sommige 30.000 jaar oud. Ze hebben enorme borsten,

buiken en billen: ze zijn zwanger, maar ze zijn ook gewoon moddervet. Er zijn tegenwoordig nogal wat mensen, vooral vrouwen, die geloven dat dit heel vredelievende tijden waren, toen de vrouwen de baas waren, maar ze vergeten een detail: die vrouwen aten mensenvlees. Er werden overal over de wereld mensenoffers gebracht, kinderooffers, en het alleroudste gebruik was om die offers zelf op te eten. Daarna werd bijvoorbeeld het bloed van een slachtoffer over het land gesprengd. Dat is uiteindelijk gesublimeerd tot het christelijke avondmaal: het brood als vervanging van het lichaam van Christus, de wijn als zijn bloed. Maar heel, heel vroeger deed men dat dus letterlijk. Het was op talloze verschillende manieren ingebed in de vruchtbaarheidsreligie. Meestal was er ook rituele seks, een keer per jaar: de koningin had seks met een speciaal uitgezochte mooie jonge man, en die man werd daarna gedood. Later werden het koningen die de rituele seks hadden met uitverkoren meisjes. Maar toen waren we al een stuk verder, toen had je de grote mannenemancipatie achter de rug en waren de mannen de baas geworden.

Toen de mens als geheel een beetje verder evolueerde, begon men dat bloederige offeren erg te vinden. Kinderen verbranden, mensen doden, alleen om maar te zorgen dat de goden ons welgevallig bleven en vruchtbaarheid bleven schenken. Waarom eigenlijk? De natuur regelt dat toch zelf. Wat was de oplossing? Die verschrikkelijke vrouwen met hun zaadlust intomen. Naar binnen sturen, naar het aanrecht, en ze verbieden om seks te hebben behalve met hun eigen man, die ook hun baas werd.

Seks werd in die tijd uitsluitend geassocieerd met vrouwen. Mannen hielden zich bezig met andere dingen: met vechten, elkaar doodmaken, op jacht gaan, roem vergaren, machtig worden. Ze projecteerden seksuele lust op vrouwen en dat deden vrouwen zelf ook. Je kunt het zien in de Bijbel bijvoorbeeld. Als Adam en Eva uit het paradijs gestuurd worden, krijgt Adam te horen dat hij zal werken in het zweet zijns aanschijns, en Eva dat ze haar man zal begeren en in smart zonen baren. En verderop, als Jacobs vrouw Rachel geen kinderen heeft terwijl haar zuster Lea er al drie heeft, gaat ze naar haar man toe en ze zegt: Zonen, voor mij, nu!

Er zijn natuurlijk mensen, feministen enzo, die beweren dat dit zo is opgeschreven omdat het mannen waren die het opschreven. Dus die vreselijke mannen demoniseerden die arme vrouwen. Ik geloof dat niet. Ik kan me niet voorstellen dat vrouwen vijfduizend jaar lang zó sullig, zó zwak en afhankelijk, zó beïnvloedbaar zijn geweest dat ze zich door mannen opzij lieten duwen, zonder dat ze daar zelf ook het nut van inzagen. Volgens mij is het de cultuur als geheel geweest die bewoog, die evolueerde, niet alleen de mannen maar ook de vrouwen.

Het zijn vrouwen geweest die volksverhalen vertelden aan hun dochters en kleindochters over boze heksen die kinderen opeten en die zelf in het vuur gegooid moesten worden. Die heksen gaan linea recta terug tot de oude vruchtbaarheidsreligies met vrouwen aan de macht en kinderooffers.

Dus ik denk dat vrouwen zelf ook, vaag en onbewust misschien, het idee kregen: misschien is het beter als ik mijn lust wat intoom.

In elk geval zijn in die tijd, de tijd dat de matriarchale vruchtbaarheidsreligies werden omvergestoten door patriarchale heersers, de drakenverhalen ontstaan.

De draak is hetzelfde als de slang, in de mythologie: het Griekse woord *drakoon* betekent slang of draak. De alleroudste draken waren slangachtig. Je vindt die draak ook terug in Genesis bijvoorbeeld, het paradijsverhaal, waar de slang natuurlijk makkelijk toegang had tot Eva, want zij waren verwant. De slang is het geboortekanaal, een enorme vagina met tanden, waarin een man kon verdwijnen voor zijn gevoel.

De oudste draak die wij in het Westen kennen is de Babylonische Tiamat, de drakengodin uit wie alles ontstond, verslagen door prins Mardoek. Het verhaal bevat talloze openlijk of verborgen seksuele elementen. Als Mardoek de draak nadert, kijkt hij in haar midden, en het woord dat daar gebruikt wordt, betekent ook baarmoeder. Zijn vader waarschuwt hem nog: “Het is Tiamat, van het vrouwelijk geslacht!” maar hij gaat moedig voorwaarts. Zij probeert hem te paaïen met zoete woorden maar daar bezwijkt hij niet voor. Haar onderlijf schudt van hartstocht, staat er. Ze grijpen elkaar vast, hij stoot zijn wapen in haar zachte onderbuik, en hij dwingt de wind door haar muil naar binnen zodat haar buik opzwelt. Dan splijt hij haar doormidden en uit de twee helften schept hij hemel en aarde, en de mensen erop, alles. Het is een scheppingsmythe.

Ook in het oude Griekenland waren er helden die draken versloegen, zoals de god Apollo die de Python versloeg, en de held, halfgod Herakles die de Hydra versloeg. In de verhalen zitten talloze elementen die duiden op de oude vruchtbaarheidsreligies. De Python is een dochter van Gaia, de aardemoeder, en de Hydra een kleindochter, via Echidna, half vrouw half slang, die mannen verlost en verslindt. Apollo wrekt zijn moeder op de Python, Leto, want de slang achtervolgde haar toen ze moest baren, gestuurd door Hera. De Python woont in Delphi, en als Apollo haar verslagen heeft, zet hij daar het orakel van Delphi op, met een priesteres die de dampen uit de aardkloof opsnuift en stoned voorspellingen doet.

Ook het verhaal van Herakles is eigenlijk een vrouwenverhaal en gaat over baby's krijgen, over vruchtbaarheid. Herakles staat voor de patriarchale held die de oude vrouwencultus overwint. Zijn moeder Alcmene, bevrucht door Zeus, kan hem niet baren omdat de jaloerse Hera de geboortegodin Ilithya dwingt om te zitten met gekruiste benen en haar kleren dichtgeknoopt. Door een list springt ze overeind en dan kan Alcmene eindelijk Herakles baren. Het orakel van Delphi vertelt hem later dat hij de Hydra moet doden, als een van de werken van Herakles.

De Hydra woont in een moerassig meer, bij Lerna, en Herakles schiet een pijl op haar af. Als ze tevoorschijn komt en hij een kop afhakt, ontdekt hij dat er twee koppen teruggroeien. Zijn neefje Iomeneus, tevens zijn schandknaap, helpt hem door de afgeslagen koppen dicht te branden. Mannen kunnen vrouwen alleen onder de duim krijgen door onderling samen te werken, zegt dit verhaal. Maar vrouwen winnen toch, zegt het ook: Herakles sterft uiteindelijk door het gif van de Hydra. Hij heeft namelijk zijn pijlen gedoopt in haar gif en op een dag schiet hij een centaur dood die zijn vrouw probeert te verkrachten. De stervende centaur zegt tegen de vrouw: neem mijn bloed met het gif van de Hydra erin en mijn sperma, en als je ooit problemen hebt met de ontrouw van je man, doop dan een hemd in dit bloed en laat het hem dragen. Zij denkt dat hij daardoor weer trouw zal worden en als hij weer eens een nieuwe verovering maakt, stuurt ze hem een hemd gedrenkt in dat bloederige goedje. Herakles, de dommerd, trekt het aan en hij sterft onder gruwelijke pijnen. Het is een soort napalm.

Dus die slang/draak staat heel duidelijk voor de vrouwelijke seksuele macht over mannen.

En dat doet hij ook nog in de Middeleeuwen, in de verhalen over draken die verslagen worden door christelijke heiligen zoals Joris en nog een paar dozijn anderen. De mannelijke heiligen die een draak verslaan, zijn altijd bezig om het christendom te doen zegevieren over een of andere heidense vruchtbaarheidsreligie. En de vrouwelijke heiligen, zoals Margareta, zijn meestal bezig hun eigen vrouwelijke seksuele natuur te overwinnen. Dan moeten ze trouwen en ze weigeren, zoals Margareta, die in een kerker werd opgesloten en daar te maken kreeg met een draak. Haar eigen lust, zou ik denken. Ze wordt zelfs door de draak opgeslokt, maar die buik barst open en daarom is Margareta toch de patrones van zwangeren en barenden geworden.

De vraag die hier beantwoord wordt, is: kun je als vrouw ook op een fatsoenlijke manier kinderen krijgen? Maria is natuurlijk het lichtende voorbeeld: die krijgt een heilige zoon zonder dat ze seks heeft gehad, zonder dat ze haar man heeft begeerd.

Nog radicaler was het nieuwe idee: je kunt als vrouw ook helemaal afzien van die voortplantingsdrift. In de Middeleeuwen werd het ineens populair om celibatair te leven; tientallen duizenden vrouwen gingen het klooster in, werden begijn of kwezel. Dat was werkelijk een opwindende nieuwe mogelijkheid. Geen seks, geen baby's, geen normaal vrouwenleven dat draaide om het hebben en houden van een man en het opvoeden van kinderen – nee, je kon leren lezen en schrijven, je ging je geestelijk ontwikkelen. Die nieuwe mogelijkheid was geschapen door het christendom.

Wij zijn de laatste tijd gewend om de kerk van alles en nog wat te betichten – dat ze de natuurlijke seksualiteit hebben onderdrukt en dat we daar allemaal zo onder hebben geleden. Maar het blote feit dat wij hier zitten, mannen en vrouwen door elkaar, zonder sluiers of tralies of kuisheidsgordels, hebben we wel aan het christendom te danken met zijn beschavingsoffensief. Want de lust moest beschaafd worden, gesublimeerd, tot liefde, tot naastenliefde. En dat moet nog steeds.

Je zou kunnen zeggen, met enige mitsen en maren, dat die vrouwelijke lust inderdaad gesublimeerd is. Want het hedendaagse cliché luidt dat vrouwen liefde willen, en mannen seks. De draak is verslagen op het seksuele niveau. Maar ze is natuurlijk niet weg. Ze zit nu op hogere niveaus, zou je kunnen zeggen.

De draak in de vrouw heeft scherpe ogen die alles zien: elk detail, elk foutje, elke tekortkoming, vooral de foutjes van haar geliefde. De draak let op alles en ze kan zo maar ineens toeslaan, bij de geringste aanleiding. Als haar man de keuken heeft opgeruimd, pakt ze een doekje om een vlekje weg te poetsen dat hij heeft overgeslagen. Als haar geliefde zich netjes heeft aangekleed, schikt ze gauw nog even zijn overhemdkraag. Als hij de baby de fles wil geven, rukt ze die uit zijn hand om te laten zien hoe hij hem vast moet houden. Als hij de tafel heeft gedekt, legt ze schielijk de messen en vorken nog even recht.

Ze heeft scherpe klauwen waarmee ze haar partner vastgrijpt en niet meer loslaat. Grijpen en vasthouden is het wezen van de draak. Figuurlijk gesproken eet ze het liefst haar geliefden helemaal op, verslindt ze de mensen van wie ze houdt. Die beschouwt ze als een soort geestelijk of emotioneel eigendom. Die zijn van haar en die vallen dus onder haar controle, onder haar betutteling.

Er zijn vrouwen die hun partners, vaak ook hun kinderen en andere geliefden, terroriseren met emotionele manipulatie. Er zijn vrouwen die hun geliefden inkapselen in een web van zorg, die hen voortdurend alles uit handen nemen, constant en eindeloos iedereen verzorgen, betuttelen en bedillen, die zich overal verantwoordelijk voor voelen. Er zijn vrouwen die praten, praten, praten, die niet kunnen luisteren maar iedereen omver praten. Hoe jonger de vrouw en hoe krachtiger haar libido, hoe sneller ze over het algemeen praat. Vooral hoogopgeleide vrouwen hebben vaak zo'n draak in hun keel; ze storten een vloed van woorden over je uit, ze praten je plat. Als een man probeert te argumenteren met zo'n draak en symbolisch haar kop eraf hakt, groeien er onmiddellijk twee weer terug.

En de man?

Toen de draken verslagen waren, kwam er een nieuw monster op in onze westerse cultuur: de robot. Dat begon zo ongeveer met Frankenstein, en tegenwoordig zijn robots overal. Ze dreigen de wereld over te nemen en in veel populaire films en boeken wordt er een heldenstrijd geleverd tegen de macht van de robot of de machine.

Zoals de draak symbool stond voor het vrouwelijke egoïsme, zo staat volgens mij de robot voor het mannelijke egoïsme. De robot als symbool heeft zich ontwikkeld vanuit de gepantserde ridder. De ridder pantsert zich omdat hij zo gevoelig is in zijn hartstreek dat hij niet met de draak kan omgaan zonder zich af te schermen.

De robot kun je nog altijd goed zien in de man, en trouwens ook in sommige vrouwen. We zijn inmiddels in een fase van de evolutie terechtgekomen waarin man en vrouw niet meer zo lijnrecht tegenover elkaar staan; iedereen heeft mannelijke en vrouwelijke eigenschappen. Dus dat is nog een andere lijn in de evolutie – niet alleen is de liefde vanuit de hemel omlaag gekomen en zijn wij opgegroeid tot jonge volwassenen, maar ook zijn we minder gepolariseerd geraakt dan we ooit waren. Bij dieren hebben vrouwtjes en mannetjes hun heel specifieke kenmerken en taken; bij schriftloze volkeren is dat nog steeds zo, maar bij ons niet meer.

Een robot is geprogrammeerd en reageert automatisch, reflexmatig, zonder gevoel. Zo werkt het mannelijk libido op het meest basale niveau: min of meer automatisch, reflexmatig, zal een man zijn zaad uitstorten wanneer hij seksueel geprikkeld wordt.

De uitgestorte spermatozoiden gaan in de baarmoeder onderling een wedren aan; de winnaar mag in het wachtende eitje binnendringen, de rest sterft. Die wedren is óók in de robot geprogrammeerd. De meeste mannen zijn voortdurend, onbewust of bewust, in een wedstrijd betrokken met iedereen en alles om hen heen, een race naar de top. Wie de grootste prestatie levert op de apenrots mag namelijk de meeste en de mooiste vrouwen bevruchten. Dat programma zit nog altijd in de hedendaagse man.

Na de bevruchting trekt hij het liefst weer verder, zoals Lucky Luke aan het eind van elk avontuur: als een *poor lonesome cowboy, far away from home*. Toegeven aan de emotionele claims van vrouwen, zich onderwerpen aan de draak die hem wil vastgrijpen, is een schrikbeeld. Een gevangenis doemt op.

Voelt hij zich toch te pakken genomen, dan zal hij van tijd tot tijd willen ontsnappen. Hij gaat iets doen waarbij hij zijn blik op oneindig kan zetten en zijn verstand op nul, waarschijnlijk achter zijn computer, of een andere machine. Of hij ontsnapt naar binnen: zijn blik wordt vaag en hij reageert op de automatische piloot.

Dit zijn zo ongeveer de ingrediënten van de meeste relatieproblemen.

Dan nu de vraag: waartoe dient dit alles? Waartoe zijn wij man en vrouw op aarde?

Bij mannen en vrouwen kun je ongeveer zien wat de hoogst mogelijke vorm is die ze kunnen bereiken, door te analyseren wat de richting is van het streven in de mens, en dan in die richting verder te denken. Het mannelijke zaad, zagen we, de gespannen volte, zoekt verlossing, bevrijding. Ridders vechten om hun land te bevrijden. De wedren naar de top van de apenrots in het bedrijfsleven belooft de ultieme vrijheid van de mateloze rijkdom.

Mannen herkennen zichzelf goed in de stelling dat het mannelijke in diepste wezen zijn vervulling vindt in het streven naar vrijheid. Ze nemen meer risico's dan vrouwen, dat is bewezen. Mannen hebben de aangeboren neiging om grenzen te verkennen en te overschrijden. Ze willen uitbreken, loskomen, zichzelf uitstorten op een nieuw gebied, een onbekend terrein.

Het vrouwelijke daarentegen streeft naar hechting en verbinding, vanuit haar fysiologie. Lichamelijk ervaart ze een incompleetheid, een gemis, en ze voelt instinctief dat een ander mens dat gemis kan en dus ook zou moeten opvullen. Uiteindelijk is dat, als je de lijn doortrekt naar een spiritueel einddoel, het streven naar liefde.

Uiteindelijk is dus het vrouwelijke doel: liefde, en het mannelijke: vrijheid. Maar het interessante is dat ze hun eigen doel nooit kunnen bereiken zonder elkaar. Want die vrouwelijke bindingsdrift is op het laagste niveau nog niet veel meer dan apenliefde. 'Kom hier, ik hou van je dus ik eet je op.' Als ze daarmee doorgaat, is haar partner verdwenen, en dan is er dus ook geen liefde. Alleen door vrijheid in haar eigen streven op te nemen, de kern van het mannelijke, wordt haar apenliefde tot echte spirituele hoogstaande liefde. Zij moet leren loslaten. Ontspannen. Hoe doe

je dat, als vrouw? Door het leven meer te relativieren, humor toe te laten. Door meer te lachen, feest te vieren, te genieten. Door te ontspannen, kortom.

En de mannelijke vrijheidsdrang is op het laagste ontwikkelingsniveau niet veel meer dan egoïsme. Dadendrang zonder compassie. Als hij daarmee doorgaat, wordt hij een robot, en dan komt hij in een kille wereld van egoïsme terecht waarin hij uiteindelijk toch weer slaaf wordt: loonslaaf, of slaaf van een verslaving, of slaaf van de machines die op dit moment de macht lijken over te nemen. Alleen door liefde te koppelen aan zijn vrijheidsstreven bereikt hij geestelijke, innerlijke vrijheid: hij moet leren zichzelf op te offeren. Hoe doe je dat, als man? Het tegenovergestelde van loslaten: zelfdiscipline, soberheid, afzien. Jezelf een doel stellen en daarvoor je comfort opofferen.

Op het hoogste niveau van ontwikkeling vallen vrijheid en liefde samen: liefde is vrijheid van eigenbelang. Dat is de allerhoogste vorm van liefde, het doel waar we naar toe willen. Het ware altruïsme.

In de islam zegt men dat er drie soorten goedheid zijn. De laagste vorm van goedheid is dat je goed doet, omdat je denkt dat anderen dan ook goed doen voor jou. Prima, niks mis mee. De volgende vorm is goed doen omdat het moet van de Koran. Je hebt geen eigenbelang meer behalve dat je verwacht dat Allah je met welgevallen bekijkt en een plekje in het paradijs voor je open houdt. Ook heel goed. Maar de allerhoogste vorm van goedheid is die waarin je niet anders kunt dan goed doen, omdat je van iedereen net zoveel houdt als van je eigen kinderen. En dat is echte, ware goedheid, en dat is hetzelfde als echte, ware liefde of altruïsme. Ik heb nog wel even te gaan...

Liefde en vrijheid blijken dus – aan de top van de piramide van menselijke ontwikkelingsmogelijkheden – twee kanten van dezelfde medaille te zijn. Alleen aan de bodem van de piramide staan man en vrouw frontaal tegenover elkaar. Maar hoe meer ze zich ontwikkelen, hoe dichter ze elkander naderen.

De brandstof voor die ontwikkeling is de seksuele drift.

Ik stel dus dat wij op het ontwikkelingsniveau zijn gekomen van de jong volwassene. Wij hebben de controle en de dwang van moeder Kerk en vader Staat van ons afgeschud, we zijn vrije burgers met autonomie, we bepalen zelf onze waarden en normen, we zijn individualisten en geloven heilig in democratie.

In zekere zin worden relaties daardoor moeilijker. Want je hebt niet meer de vaste rolpatronen die je alleen maar hoeft in te vullen om een goeie man te zijn, of een goeie vrouw. Je moet het allemaal zelf bepalen.

Er zijn ook mensen die spreken van een wereldwijde relatiecrisis.

Maar een crisis is een kans.

Ik denk dat het enorm scheelt als je jezelf kunt zien zoals je bent, met je draak en je robot, en jezelf vergeven dat je die monsters nog altijd in je hebt – hee, je bent zo gemaakt! Het is ergens goed voor! Dit is gewoon het ontwerp van de schepping.

Wat niet wil zeggen dat je de monsters hun goddelijke gang laat gaan. Integendeel, met mildheid bezien is de beste manier om ze tot bedaren te brengen, en onder je bewuste controle te brengen. Hoe meer je dat doet, hoe meer je de liefde dient. En hoe meer liefde er op aarde komt.

*

VRAGEN

1. U bent een aanhanger van de gewelddadige oervrouw. Dit is een verschil met de archeologe, Marija Gimbutas. Zij hangt een ander idee aan; dat er in de oudheid geen geweld bestond. Zij heeft bij haar opgravingen geen wapens gevonden en de belangrijkste persoon in de familie, de grootste moeder, lag altijd begraven vlak bij de haard. De overige vrouwen lagen daar omheen, maar de mannen lagen verder weg.

Dat klopt. In opgravingen bij die prehistorische nederzettingen zijn geen wapens gevonden, geen burchten. Dus waarschijnlijk voerden ze geen oorlog. Maar ze brachten wel kinderoffers. Nederlandse onderzoekster Annine van der Meer erkent dat ook. Men vond het niet zo erg om dood te gaan, omdat men geloofde dat men weer terug kwamen op aarde. Maar geen oorlog betekent niet dat het vreedzame samenlevingen waren. Het is niet waar dat je daar veilig zou zijn.

In die tijd ging het om persoonlijke macht. De seksuele macht van de vrouw is macht over haar geliefde. De macht binnen de familie. De macht van één op één. Zodra een ander soort macht ontstond, de bestuurlijke macht, namen mannen die op zich. Toen begonnen ook de oorlogen.

Dat de vrouwen bloeddorstig waren, getuigen ook de talloze mythen van over de hele wereld. Dat het vroeger pais en vree geweest is, betwijfel ik. Je ziet het ook nog bijvoorbeeld bij de Hadza in Tanzania, die nog leven zoals 30.000 jaar geleden, waar de mensen al jong leren hun emoties te onderdrukken. Kinderen krijgen sneetjes in hun wangen gekerfd om ze het huilen af te leren - de zoute tranen doen pijn in de wondjes. Dat wijst nou niet bepaald op zachtzinnige liefde.

2. Vrouwenbesnijdenis, hoe denkt u daarover?

Vrouwenbesnijdenis is een verkeerd geïnterpreteerde poging om seksuele lust in te tomen. Er is een gezegde in de islam dat Allah 9/10 van de seksuele lust aan de vrouwen heeft gegeven en slechts 1/10 aan de mannen. De vrouwen zien dat ook zo. De vrouw is te wellustig en dan zou haar seksuele macht te groot zijn. De vrouwen schijnen de besnijdenis zelf te willen en ook uit te voeren. Maar het heeft niet zo veel met islam te maken; het zijn archaische culturele gebruiken.

Is de macht van de vrouw daar werkelijk nog zo groot?

De macht van de vrouw op het persoonlijke niveau wel, ja. Ik ken een vrouw die in Mali samenwerkt met een Malinese man. Die man komt elke ochtend bij zijn moeder die hem vraagt over alles wat er gebeurt. Als hij zijn moeder zou vertellen dat zijn vrouwelijke compagnon een idee van hem heeft afgewezen, dat zij 'nee' tegen hem zei, dan is hij zijn eer kwijt. Dus die man vertelt zijn moeder regelmatig leugentjes. Dit gaat om persoonlijke macht via de moeder.

Ook het christendom heeft een vrouwonvriendelijke cultuur, vinden veel mensen, maar ondertussen hebben vrouwen zich daarin toch kunnen ontwikkelen. In de 8^e eeuw schreef een bisschop al dat gedwongen huwelijken niet toegestaan waren. Dit paste ook in het Europese huwelijksmodel dat tegen de 14^e eeuw de norm geworden was. In het Europese model huwen kinderen niet voordat ze oud genoeg zijn om zelfstandig een partner te kiezen en een huishouding op te zetten en ze krijgen ook geen kinderen tot ze getrouwd zijn. Het werd Europees model genoemd want in de rest van de wereld bestonden toen nog steeds de gearrangeerde huwelijken.

Daarin, zoals bijvoorbeeld in China tot het midden van de vorige eeuw het geval was, werd een klein meisje al vroeg gestuurd naar het gezin van de jongen met wie ze later zou trouwen. Zodra het meisje haar eerste ongesteldheid had gekregen werden de jongen en het meisje

aangemoedigd om kinderen te krijgen en meisjes begonnen dus vanaf hun 12e, 13e te baren. Vruchtbaarheid werd alleen maar als positief gezien want meer kinderen betekende meer rijkdom. In China is de draak ook een vruchtbaarheidssymbool. Nu is er overbevolking en heerst in China al dertig jaar lang het één kind beleid. En grappig genoeg zie je dat er nu een commissie in het leven geroepen is die moet onderzoeken of de draak als nationaal symbool afgeschaft kan worden.

Door het Europese huwelijksmodel is de middelbare school mogelijk geworden. Je ziet het zelfs terug in sprookjes: als Doornroosje seksueel rijp wordt, prikt zij zich aan een spoel en gaat ze bloeden – dat symboliseert het begin van de menstruatie. Maar pas als zij 100 jaar geslapen heeft is zij ook psychisch rijp voor het huwelijk en de prins die dan komt kust haar wakker. Seksuele zelfbeheersing was in dit Europese huwelijksmodel dus heel belangrijk.

De hoofse liefde bloeide in de periode van 1170 - 1220 vooral in Zuid-Frankrijk, waar Moorse liefdespoëzie en christelijke zelfopoffering samenkwamen. Met de *hoofse liederen* ontstond de romantische liefde. In deze liederen wordt verhaald van de man die zoveel houdt van de vrouw dat hij alles doet voor haar. Zij mag eisen wat ze wil. Het enige dat niet mag, is dat zij zwanger zou worden, want die adellijke dames zaten allemaal vast in dynastieke huwelijken en de kinderen moesten wel van hun man zijn. De minnaar moest dus een vrouw liefkozen en bevredigen, maar haar niet zwanger maken. Veel van die hoofse liefdesliederen zijn gecodeerde handboeken hoe je dat dan doet.

Op schilderijen van Joris en de draak zie je soms een etherische dame met een draak aan een touwtje in haar hand. Die dame met die draak samen is de vrouw die nog niet bevrijd is van haar dierlijke lust. Zij moet van die draak verlost worden: dan wordt ze een 'lady'. De seksuele lust van de vrouw was te heftig, te sterk en te zeer gericht op materie, op aardse rijkdom door veel kinderen. In het christendom streeft men naar hogere, spirituele waarden: een schat in de hemel. Spirituele ontwikkeling, geestelijke groei. Dat vinden we tegenwoordig allemaal zo normaal dat we schande spreken van die onderdrukking van de lust. Maar zonder die onderdrukking hadden wij nooit de vrijheid gehad die we nu hebben.

3. Een vraag over de uitspraak: 'een draak van een moeder hebben'. Het symbool van de moederfiguur is bij C.C. Jung ook een draak.

Jung zag de draak als het symbool van de verslindende moeder die haar kinderen als het ware opeet, omdat ze hen niet vrij laat om te worden wie ze zijn. Er zijn verschillende manieren van opeten. Mijn man vertelde eens bij vrienden thuis over de zwarte weduwespin die haar partner opeet na de paring. Ik vond dat hij het niet goed vertelde en verbeterde hem af en toe. Tot een vriendin zei: 'Lisette, je man constant verbeteren is óók een vorm van opeten, hoor!' Ik kon wel door de grond zinken maar ik begreep meteen dat ze gelijk had.

De Amerikaan David Deida schrijft in zijn boek *De kracht van echte mannen* ook: mannen willen vrijheid, vrouwen willen liefde. Deida onderscheidt drie stadia.

Het eerste stadium: mannen zijn mannen en vrouwen zijn vrouwen. Er is een min of meer openlijke machtsstrijd. In het volgende stadium worden de verschillen weggepoetst, zoals in de jaren zeventig toen we uniseks kregen. Jongens moesten opeens met poppen gaan spelen en meisjes met auto's. Volgens Deida verdween de aantrekkingskracht tussen mannen en vrouwen daardoor enigszins. Het is ook onzin om te denken dat ons gedrag alleen maar door opvoeding komt. Mijn zoontje was een jaar of zes toen hij een roos kreeg van de bloemenman. Prompt legde hij hem aan zijn schouder en riep 'piew! Piew!' 'Dat is het gekste wat ik ooit gezien heb,' zei ik, 'schieten met een roos.' 'Maar mama,' zei hij, 'ik schiet lekkere geurtjes.'

Tegenwoordig roepten wetenschappers weer dat alles uit de genen komt en dat de verschillen tussen man en vrouw dus aangeboren zijn en niet te veranderen.

Volgens Deida is er het derde stadium waarin mannen weer teruggaan naar hun mannelijkheid en vrouwen naar hun vrouwelijkheid, met de liefde als drijfveer. Mannen moeten volgens Deida af en toe afzien van alle luxe en comfort, van tvkijken, seks, drank, chocola enzovoorts, om zo te leren in *'het niets'* te zijn. Daarmee versterken ze hun mannelijkheid op een positieve manier. En vrouwen zouden zich volgens hem eenmaal per dag een uur volledig moeten laten gaan, feest vieren, pret maken, in ieder geval even *'niet nuttig'* bezig zijn. Daarmee versterken ze hun vrouwelijkheid.

De vrouw moet leren los te laten, de man moet leren zichzelf te geven. Om verder te evolueren moeten we emanciperen naar een androgyn mensbeeld: zowel man als vrouw ontwikkelen zowel vrijheid als liefde.

4. Liefde bestond vroeger niet, wil dat zeggen dat er geen romantiek bestond?

Huwelijken gingen om de voortplanting. Lisette haalt een verhaal van Herman Pieter de Boer aan dat ongeveer gaat als volgt:

Een boerenzoon presenteert zijn nieuwe verloofde aan zijn vader. 'Potjandikkeme, wat een lelijke meid' zegt zijn vader. Het meisje begon te huilen. 'Oh maar vader', zegt de jongen, 'hoe kunt u dat nou zeggen. Ziet u deze borsten niet', en hij trekt haar jakje naar beneden. Twee blanke prachtige borsten komen te voorschijn. 'En ziet u deze billen niet' en hij trekt haar rok omhoog. Prachtige billen. 'Ja, nu je het zegt', zegt de vader. 'Waarom heb je dat niet eerder gezegd'. 'Ach' zegt die zoon 'ik dacht er niet zo snel aan.'

Zo ongeveer ging het.

Verliefdheid en romantische liefde is ontstaan in de 12e eeuw, in de tijd van de 'hoofse liefde'. Dat één persoon je emotioneel en geestelijk helemaal gelukkig of ongelukkig kon maken, was toen een nieuw idee.

Vanuit de wetenschap wordt verklaard dat we dieren zijn. Maar als we ergens van de dieren verschillen is het wel in seksualiteit. In de lente leggen alle vogeltjes een ei. Het gaat volledig collectief en is volledig aan tijd gebonden. Bij de mensen is dat niet zo. De eisprong is onzichtbaar geworden en seksualiteit is iets intiem-persoonlijks geworden.

Dieren kennen geen overgang en menopauze; zij sterven als zij geen kinderen meer kunnen voortbrengen. Bij mensen is dat heel anders. Vrouwelijke biologen zoals de Amerikaanse Sarah Blaffer Hrdy hebben de zogenaamde grootmoeder theorie opgesteld. Zij zeggen dat grootmoeders heel belangrijk waren in de evolutie van het menselijk brein. De oudere vrouwen van de stammen waren zo goed in het voedsel zoeken dat zij eten over hadden wat ze aan hun dochters en kleinkinderen gaven. Daardoor is het mogelijk geworden dat baby's in een hulpeloos stadium geboren konden worden – want er was voedsel genoeg voor de moeder en de baby – en dat heeft weer geleid tot steeds grotere hersenpannen en de mogelijkheid van uitbreidende hersens. Bij de mens dus.

5. Monogamie, heeft dat met macht te maken, en komt dat ook voor bij dieren? Sommige diersoorten zijn ook monogaam.

Er zijn in het dierenrijk talloze verschillende 'oplossingen' voor de voortplanting en het zorgen voor de jongen. Bij apen is het vrouwtje de baas over de voortplanting. Zij bepaalt hoe de soort leeft: in stelletjes van een mannetje en een vrouwtje, in een harem van een aantal vrouwtjes rond een mannetje, of dat de moeder alleen door de jungle trekt met haar jongen en alleen een mannetje toelaat als zij vruchtbaar is. Welk systeem er gekozen wordt, bepalen de vrouwtjes en dat doen ze op grond van de voedsel situatie.

In een paar gebieden zoals Saoedi-Arabië, Ethiopië en Jemen is de voedsel situatie voor apen slecht en er leeft een apensoort waarvan de mannetjes geen energie genoeg hebben om te

vechten wie er bij het vrouwtje mag komen. Apenmannetjes kidnappen daar een jong vrouwtje uit het nest en maken daar een soort slaafje van en laten hen voor zich werken. Maar dat is de enige uitzondering: verder is in het hele apenrijk de vrouw de baas.

Bij mensen speelt zich een subtiele, vaak onderhuidse machtsstrijd af tussen de seksen. Volgens mij is de harem zelfs een vrouwelijke uitvinding. In oude klassieke harem's is er één hoofdvrouw de machtigste en de andere vrouwen waren aan haar onderworpen. Dat draait allemaal om macht. Het mannelijk antwoord op de vrouwelijke seksuele macht was dat ze vrouwen binnen aan het aanrecht zetten, bij wijze van spreken, opsloten en bewaakten. Zolang meisjes bij de moeder blijven wonen, ontwikkelt zich een matriarchale machtspositie en na die 'mannenemancipatie' werden meisjes doorgaans uitgehuwelijkt en naar het huis van de familie van de jongen gebracht, waar ze geen vrouwelijke bondgenoten hebben. Dat heeft gezorgd voor machtsverlies van de vrouwen. In 70% van de traditionele culturen werden de meisjes weggestuurd en niet de jongens. Dan heb je als vrouw minder macht.

Maar er zijn ook nu nog velen die zeggen dat het wel lijkt of de man de baas is, maar dat het in feite toch vaak de vrouw is die binnenshuis de broek aan heeft.

6. Waarom zie je vrouwen meer ontwikkelen en de mannen minder?

Het is niet helemaal waar. Ik zie dikwijls jonge mannen die vaak al heel zorgend zijn, en toch echte mannen blijven. Mannen ontwikkelen wel degelijk hun vrouwelijke kant. Maar ze komen niet zo snel naar workshops over gevoelens. Veel mannen zijn nog wat gepantserd. Misschien zijn ze ook terecht een beetje bang voor vrouwen. De draak is op het seksuele vlak wel overwonnen, maar het lijkt wel of hij in vrouwen omhoog gestegen is en nu op het emotionele vlak zit. Daar zijn vrouwen nog erg bezitterig en claimerig.

7. Is het een idee van de man of de vrouw om zich spiritueel te ontwikkelen?

Van beiden.

8. Hoe kan ik mijn kleindochter beschermen tegen een al te opdringerige vriend die haar constant zegt nodig te hebben?

De oma in mij zou zeggen: 'Dit gaat vanzelf over. Ze zal hier waarschijnlijk snel genoeg van krijgen!' Vooral niets van zeggen want dan gaat ze hem verdedigen. Het heeft ook iets heel romantisch.

Waarom is die eerste ontmoeting zo magisch en zo heerlijk? Het is het geschenk van de ontmoeting, zo van zo kan het zijn tussen man en vrouw. In onze cultuur zijn we dit geschenk gaan eisen als iets dat er altijd moet zijn. Het heeft zelfs een naam gekregen, het is je 'Mojo', je seksappeal. En als je dat kwijt bent moet je maar een andere partner zoeken want je moet het terug krijgen.

Maar je kunt ook zeggen dat je een beeld gekregen hebt van 'zo heerlijk kan het tussen ons zijn'. En dan ga je eraan werken. Ik ga mijn draak beheersen en jij gaat je robot tot leven wekken en over dertig jaar vinden we dan misschien wel weer een gerijpte variatie daarvan. Dan hebben we weer die heerlijke communicatie, die heerlijke liefde.

Hiermee zijn we aan het einde van de lezing gekomen. De voorzitter van De Spirituele Sociëteit Zeeland, Maarten Anthonise, bedankt Lisette Thoof met een boekje bloemen voor haar boeiende en interessante lezing.

Voor informatie over de lezingen en het cursusprogramma van [De Spirituele Sociëteit Zeeland](http://www.spirsoczld.nl), surf naar www.spirsoczld.nl